

KÖNYVEK

A PETŐFI-TITOK

Dienes András könyve. (Dante kiadása, 1949).

„Negyedszázadonkint lezárjuk a Petőfi-rejtély vitáját, hogy félév múlva újra talpraugorjunk egy messziről jött hirre, mint Bem a marosvásárhelyi főhadiszálláson, ahol ősz haját gyúrva siratta a költőt, s ha egy kard csörrent a lépcsőn, felkapta fejét és az ajtóra bámult... A nemzetet száz év óta gyöttri a lelkiismeret, nem vallja be, de magatartásunkban van valami a gondatlan dajkáéból, aki félőrülten futkos a folyóparton és egy sehonnai bármi hirrel félrevezetheti.”

Dienes András ennek a nagy nemzeti adósságnak törlesztésére vállalkozik. Vállalkozik pedig minden elődjénél nagyobb lendülettel és illetékességgel, és — ez a könyv legnagyobb értéke — minden eddiginél teljesebb eredménnyel. Amit ő a Petőfi titok-nak nevez: Petőfi halálának idejét, helyét és körülményeit úgy látszik, végérvényesen sikerült megoldania. Csak a költő sírjának helyét nem tudja — aminthogy nem is tudhatja — bizonyossággal megoldani, de még ebben a kérdésben is sikerül a valószínű helyet megtalálnia.

Munkáját jelentősebbé, könyvét pedig még érdekesebbé teszi avval, hogy kutatásait kiterjeszti a költő egész katonai pályájára, vagyis élete utolsó kilenc évének legnagyobb részére. Ezekről az előzményekről is érdekes és eleven képet ad, ha lényegében újat itt nem is igen tud mondani. A könyv legnagyobb és legértékesebb része azonban a tulajdonképeni „titok” fátyolának fellebbentésével foglalkozik. Dienes hármassal felkészültséggel fog hozzá a munkához. Az első és talán a legfontosabb, mert ez vonja maga után a másik kettőt, az a lelkület, amellyel min:egy ráveti magát problémájára: szenvedélyes buzgósa, kegyelele, szinte — a szó legnemesebb értelmében vett — fanatizmusa, de ugyanakkor minden romantikát, illúziót és szentimentalizmust megsemmisítő éles valóságérzék. A másik imponáló tudományos fegyverzete. Az anyagnak és a kérdésre vonatkozó irodalomnak teljes ismeretén kívül — és ez egyik döntő biztosítéka sikerének — a hadtörténeisz szakszerű alaposágával végzi munkáját, amelyet épen ebből a szempontból a „mesterember” dolgának nevez. Petőfi sorsa körül így szemléletes és meggyőző képét kapjuk Bem egész erdélyi hadjáratainak, számos epizóddal, elfelejtett vagy félreértett részletek tisztázásával és legfontosabb szereplők tömör, eleven jellemzésével. Mindezt a magyar és a külföldi, benne az orosz kútfők és szakirodalom alapján. Hogy milyen alapos ez a „mesterember”-i munka, mutatja például az a két lap, amelyen a segesvári csata egy legendássá vált epizódját, Zeyk Domokos hősi halálát írja le, kivetkötetvén azt a romantikus legenda ködéből, de semmit sem csökkentvén az eset hősi szépségét, amikor még azt is megállapítja, hogy ez a vitézi kaland „negyed 7 és fél 7 közt” folyt le.

Legizgatóbb mindenestre a Petőfi halálára vonatkozó kutatás történetének meggyőző és drámaian érdekes kritikája. Dienes főlányes biztonssággal cáfolja meg a százados tévedéseket, amelyek oly makacs következetességgel bukkannak fel újra meg újra, mint pl. a költő szibériai sírja, vagy az élveletmetés rém-meséje, amely pedig még Illyés Gyula kitűnő Petőfi-könyvében is kísért. Tökéletesen és véglegesen tisztázza Bem apót a költő haláláért való felelősség alól. Bem úgy is mint ember, úgy is mint katona, úgy is mint Petőfi „apja” abban a fényben jelenik meg Dienesnél is, amellyel a magyar köztudatban szerepel.

Dienes felkészültségének harmadik és döntő eleme saját kutatásai és ezek alapján a rendelkezésre álló szemtanu-adatok termékeny kritikája. Ezek közül

az adatok közül voltaképpen egy van, ami az eddigi kutatásokhoz képest új, de ez az egy lehetőséget ad Dienesnek a többi tanuvallomások összehasonlító kritikai elemzésére. Ez Heydte bárónak, a Bem ellen küzdő orosz seregnél tartózkodó osztrák összekötőtisztnek, később udvarhelyszéki parancsnoknak jelentése, amelyet 1854-ben tett, mikor az osztrák rendőrség valóságos hajtóvadászatot indítván Petőfi után, kérdést intézett hozzá, mert Heydte annak idején Petőfi özvegyének kérésére annak második férjhezmenetele alkalmával Petőfi holtánnyilvánítsa alapján kijelentette, hogy Petőfi holttestét saját szemével látta. Ez a szemtanui nyilatkozat a legújabb időkig a bécsi császári titkos levéltárban hevert és csak 1930-ban tette közzé Deák Imre felfedezése után Mikes Lajos. Heydte tanúsága a legszigorúbb kritikai megrostálás után is feltétlenül hiteles és szavahihető. Adatai tökéletesen összevágtnak annak a három Bem hadseregbeli katonának nyilatkozataival, akik Petőfivel a végzetes órákban találkoztak. Az egyik Gyalokay Lajos százados, a másik Papp Lajos alezredes, Bem vezérkari főnöke, a harmadik Matskásy Antal, Bem törzsének jelentőtisztje. Heydte mellett a másik mindent eldöntő tanu azonban egy székelykeresztúri orvos, Lengyel József, akinek a Vasárnapi Ujságban közölt levelével voltaképpen megindult a Petőfi halálának körülményeire vonatkozó kutatás, akinek adatait azonban egészen új világításba helyezik a fenti szemtanúk nyilatkozatai. Lengyel „kandi nézőként” vett részt a csatában, de hamarosan nekifogott a sebesültek orvosi segélyben való részesítéséhez és csak a végső veszély pillanatában szánta el magát a menekülésre, mégpedig az utolsó órában mellette tartózkodó Petőfivel együtt. Lengyel volt az utolsó, aki Petőfit életének utolsó perceiben látta.

Mindemez adatok alapján Dienes így állítja össze Petőfi élete utolsó két órájának történetét:

Délután 5 órakor, a Nassaui ulánusok lovasrohamának pillanatában Petőfi a sárpataki híd közelében állt, majd előrefutott a jobbszárny felé, hogy megtudja a keletkezés zsvaj okát; a költő lekicsinyelte a súlyos veszélyt („potomság”), csak akkor kezdett menekülni, amikor meglátta Bem visszavonulását. A hídon át futott, a falun keresztül. Itt még egyedül, mert Lengyelnek előbb a tolongásban a lovat kellett megkeresnie. Az orvossal a falun túl került újra össze, amikor már a nyílt országút felé jártak. Itt észrevették azt az ulánus századot, mely a malomárok-hídnál átkelt a Nagyküküllőn és már az országút felé tört. A bekerítés láttára meggyorsították a menekülés iramát. Az időpont: néhány perccel fél hat után.

Lengyel hajszozni kezdte gyenge lovát és vissza sem nézve, innen 1500 métert nyargalt. A buni út beszögellésénél lévő „kaptató”-nál lassítani volt kénytelen, ekkor pillantott hátra és még felismerte a feltűnő öltözöt (fekete pantalló, fehér blúz) költöt, aki tőle körülbelül 500 méterrel elmaradva futott az országúton, tehát a Csonta-kert előtti kanyarulatánál volt. A kaptatón túl elhajlik az út, Lengyel már visszatekintve sem láthatta volna többé a költőt, aki itt eltűnt a szeme elől. Petőfi egyedül maradt az országúton. Háromnegyed hat volt.

Tudjuk, hogy ugyanekkor — háromnegyed hat tájban — indultak el Fehéregyháza felől a cár ulánusai, hogy Héjjasfalváig végigportyázzák az országutát. Az ulánusoknak feltétlenül utól kellett érniök az országúton menekülő Petőfit. Hat órakor a két falunak körülbelül a felútján, a buni út beszögellése táján, vagyis az Ispán-kútnál.

A költőt 15 perccel előbb látták 500 méternyire a buni kaptatónál. Ezalatt a negyedóra alatt, másfélkilométeres erős futás után, legfeljebb egy kilométert tehetett meg, vagyis ő is az Ispán-kútig ért, hiszen most egy emelkedőn kellett áthaladnia, ezen alighanem már csak fáradtan vonszolóhatta magát.

A buni emelkedőre érve — s innen bizonyára Lengyelhez hasonlóan hátra-

tekintve — már megláthatta a kanyarból kiforduló és szélszórtaan vágató ulánusokat. Nagyon észszerű, hogy ekkor letért az országútról, de nem balra ment, hogy a folyónak szorítsák, hanem jobbra, a fával védett legközelebbi tereprezést felé, amit innen már látott: ez volt az Ispán-kút füzese.

Nem érte el a füzest, az országúttól 8—10 lépést tehetett („3—4 ölnyre az úttól”), amikor az üldözők itt utolérték, a döföldandszával felszerelt lovasok gyakorlata szerint elébeugrattak és a kengyelben felállva, felülről lefelé irányuló szűrással leszúrták.

A portyázó Nassauiak legelői lovagló csoportja volt ez, amelyet Heydte őrnagy csak később követett, lassú ügésben, miután előbb — negyed 7 és fél 7 között — Lüdersz törzskarában végignézte Zeyk, a magányos lovas párbaját. Fél hétnél sokkal később semmi esetre sem találkozott rá a holttestre, mert július 31-én Segesváron (25. hosszúsági fok) a csillagászati napnyugta este 6 óra 57 perckor van és borús időben 15 perccel napszállta után már teljes a sötétség. Az osztrák őrnagy még napvilágnál érte el a költőt, el tudta olvasni a mellette heverő iratokat és tisztán látta az arcát.

Ekkor már nem élt, tehát egyetlen sebe halálos volt. A lovas — nem kétséges — jobbkézzel szúrt, a költő a ló jobboldalára került, vagyis a dzsidaszúrás a bal mellét — bizonyára a szívét — érte.

Ami Petőfi sirhelvét illeti, Dienes az összes adatok és a színhelyen végzett kutatásai összevetésével igen valószínűvé teszi, hogy Petőfi nem a nagy tömegsírban nyugszik, mint általában hiszik, hanem a halálának helyéhez sokkal közelebb eső ú. n. Csonta-kertben, ahol egy kb. 20 halottat rejtő kisebb honvédsír fekszik. Az ide vonatkozó antropológusok (Török Aurél, Salamon Henrik) megállapításai alapján megvan a valószínűsége annak, hogy ha a csontokat exhumálnák, Petőfi maradványait fogazatának egy ismert rendellenessége alapján fel lehetne ismerni. Dienes meg is tette az első lépéseket egy erre vezető szakkutatás felvételére.

Dienes könyve a magyar történelem és irodalomtörténeti irodalomnak egyaránt értékes darabja, az olvasó számára pedig izgatónan érdekes olvasmány.

Sik Sándor

SZAKADEKOK. *Füst Milán* öt kisregénye. (Révai.)

A „szakadék”, mint Füst Milán mondja, ugyanilyen című kisregényében, az ember való és elképzelt énye, sorsa, élete közt nyílik meg. S amikor kisregényei egybegyűjtött kötetének is ezt a címet adta, mintegy önmaga siet segítségére az elemzőnek. Az író alapvető problémája egy sorsnak az a magasfeszültségű pillanata, amikor már-már kiteljesíteni látszik önmagát, s úgy tűnik, elérheti azt, amire született. Hogy ezek a sorspillanatok csaknem mindig összeomlással végződnek, Füst Milán tragikomikus hajlamának eredménye. S maga a problémafelvetés elárulja az írónak legmélyebb élményét: a jobbik ént, az igazabb való keresését.

Persze, alig képzelhető el, hogy ezeket a végtelen művészi raffineriával

egybeszótt írói remekléseket ezzel az egyetlen kulccsal megközelíthetjük. — Füst Milán stílusa, elbeszélőmodora megragadóan egyszerűnek tűnik s csak nagysokára érezzük meg, milyen művészi gond, a ritmikus, titokzatoszenéjű mondatok micsoda végletekig csiszolt finomsága ez az „egyszerűség”.

A „Szakadékok” megjelenéséig csaknem mindenki az „Ádvent”-re gondolt, ha Füst Milán kisregényei kerültek szóba. Valljuk meg, nem véletlenül s nem is érdemtelenül. Az „Ádvent” az üldözött ember regénye; az angliai katolikusüldözés környezetébe burkolva mondja el benne Füst Milán az 1920-as magyarországi fehér terror rémületét és szenvedéseit. Talán ez az egyetlen az öt kisregény közül, ahol a hőst az eszméken túli emberi szolidaritás szabadítja föl, ahol nem bukik el az

egyén a sors szorongató végpillanatában. A londoni háttér, a város téli rajza, a félelmek, a gyanú, a szorongatottság és föléleklész olyan tömény, egyetlen izzé alakul, mely egyedivé teszi bennünk ennek az írásnak az élményét. Talán valóban csúcsa Füst Milán elbeszélőművészetének. — Igazságtalanság lenne azonban, ha megfeledeknénk mellette a másik négy műről. Akár az „Amine emlékezete” fojtogató légkörű, túlfűtött hangulatú szerelmi infernoja, akár a „Szakadék” fölbolyduló, alapjaiban megreccsenő világa jut eszünkbe, megérezzük a rendkívüli alkotót. Pedig sem hőseiben, sem történetében nem keresi a rendkívülit. Legalábbis a szó külső értelmében nem. Ezeknek a kisregényeknek ideje a mindennap, hősei pedig, úgy érezzük, magunkfajta, hús-vérből gyúrt alakok. — Mi hát a csodálatos, az elmondásra méltó ezekben a történetekben? A hétköznapi ember életének egyetlen magaslati pontja: a mindenki sorsában egyszer megmutatkozó csoda. Igen, a csoda jelenléte okozza azt a drámai pergést, az elénkvetített hős erőinek végső megfeszülését, a történet végzettszerű rohanását, egyetlen pont, a drámai sors beteljesülése felé. Ez lüktet az „Amine” gyöngyházfényben párázó, emléketűnő élményében, ez sodorja az egyensúlyát veszített ember eszelős kalandkeresésébe a „Szakadék” egyetemi professzorát.

S emlékezzünk meg külön is a „Nevetők” démonikus, meghajszolt szerelméről, féltékenység, odaadás, imádat és gyűlölet színeiből kevert, belénkivódott képeről. Ez a kisregény — önmagában is teljes, befejezett írói alkotás — mintha előkészület lenne Füst Milán nagy regényéhez, „A feleségem története”-hez. Annak az izzó szenvedélye kavargó benne, annak a mélysége tárul meg a mesterien rajzolt szerelmi harcban — befejezése pedig a legnemesebb értelemben vett művészi bravúr, játék étellel, halállal, gúnycacaj és könny keveréke, analízálhatatlanul sűrített, balladaszerű előadásban.

A kötet utolsó darabja, „Az arany-

tál” ugyancsak sorsfordulót rajzol elénk. Nemhiába mesészerű a cím, mese van ennek a kisregénynek a mélyén is, a mese bölcsesége és igazsága: a kincs, melyet megálmodik a szegényember lánya s melyet a mesék királyfia, egy milliomos fiatalember a romok közé csempész számára. S itt lép be Füst Milán ember- és lélekismerete a meseelemek közé: az ember, akinek vágyai teljesülnek, nem az többé, aki csak vágyódott utánuk. A valóravált álom kegyetlenségével változik meg, és távolodik el hősinktől ez a törékeny lányalak.

Füst Milán nemrég megjelent novelláskötete után kisregényeit olvashatjuk most egy könyvben — s a rendkívüli novellista itt még többet, mélyebbet, teljesebbet ad: nagy író mutatkozik meg előttünk ebben a könyvben, aki még teljesebben, igazabban fejtheti ki magát a kisregény tágabb kereteiben, mint a novellában. A ritkán elénkkerülő remekmű igazán csap meg a könyv, Füst Milán életművének egyik legfontosabb dokumentuma.

Vidor Miklós

A POKOL TORNÁCÁN. *Lakatos István* versei. (Danste, 1949.)

Lakatos István, mint a kötet borítólapjának rövid ismertetéséből megtudjuk, „a legfiatalabb magyar költő”; 1927-ben született és „huszonegy éves korában, erre még nem volt példa, Baumgarten-díjjal tüntették ki”. Megtudjuk továbbá azt is, hogy verseiből „egy magából és a valóságos világból állandóan megújuló, mégis tökéletesen kész és érett költő megdöbbenően sajátos, eredeti arcele világát felénk”. Érthető, ha e lelkes fősófokokban tobzódó beharangozó után kétszeres érdeklődéssel vettük kezünkbe „A pokol tornácán”-t.

Nos, arról a gyűjtemény föltétlenül meggyőző, hogy költője vérbeli tehetség. Egy-egy nyers, kamaszos, szinte csibészes sora könnyen tévedésbe ejtheti az olvasót; már-már a spontán lendület frissességét érzi benne, hogy azután hamarosan ráeszméljen arra, a spontánságnak ez a kitűnő mímélése

mily kevéssé spontán. Lakatos István, úgy látszik, mindent megtanult és mindent tud, amit közeli és távoli elődeitől megtanulhatott s amit mesterségét értő költőnek tudnia kell; ebből a terhes tudásból menekszik, szantszándékkal válasszva a kínálkozó sima megoldások helyett a botladozóbbakat, a kínálkozó jó rimek helyett a lomposabbakat; megcsömörlötten a sok túlérrett színtől, illattól, arómától, hetykén és elkecseregetten veti bele magát valaminő furcsa, önmagát is kigúnyoló mű-forradalomba. Egy költő, aki nem hisz a költészetben: ez a benyomásunk róla. És akinek élményeit megmérgezi az a tudás, melyet minden módon leplezni igyekszik. Ki ne ismerné a szerelem kedves játékeit és közhelyeit? S van-e köztük olyan, amit költő meg ne énekelhet volna? Nos: fordítsuk hát fonákjára, változtassuk meg a közhely perspektíváit, véletlenül se vállaljuk érzelmeit: azt, amit annyian vállalnak; legyünk meghökentetők, tegyük törvényünké a cinizmust. Csakhogy ez a cinikus inkább csak játssza a cinikust; ez a gúnyos mosoly nagyon is tükör előtt tanult. És túlságosan bőbeszédű ahhoz, hogy higgyünk neki. Erzünk ugyan egy árnyalatnyi tragikumot, de nem a műben, nem az élményben, hanem ebben a csinált magatartásban, a póz eltökélt nihilizmusában. Lehet így olyan verset írni, mely nemcsak az olvasót hatja meg, vagy kápráztatja el, hanem a költő szívét is kielégíti? Úgy hisszük, nem. A költő értelme gyönyörködhetik önnön fintaoraiban. Gyönyörködhetik tán azokban a kitéréseiben, melyekben egy-egy filozófikus témát ragad meg, nyilván nagy igénynyel, de sajnos, nagyobb hanggal, mint mélységgel, úgy, hogy bizony „filozófiájában” nincs „se filozófia, se reveláció”, legföljebb jókora adag nyárs-polgár-riogatási szándék.

Nem ez a mindenbe belecsömörlöttség viszi a költőt a lírától az epika felé? Három elbeszélő műve közt a kötet címét adó „A pokol tornácán” látszik a legigényesebbnek. E „pokol-tornác”: az ostromlott város. Egy részeg apokalipszis, pokoli haláltánc; a

tömeghalál brutális komikuma. Dús vadászterülete a démoni karikatúrát kedvelő képzeletnek. Lakatos István itt igazán elemében van. Szeme láttára fordul ki a bábu-emberek véres, vonagló kőcbele; akasztottak lába alatt fűtyül a szél, dögök és hullák hevernek a hóban, s eszelősen zakatol a jellemek egy-rügóra-járó gépezete a pincékben. Minden fölbomlik; kiokádja szemetét az élet. A költő szorgalmasan, gyönyörködve, elégtétellel jegyzi az iszonyt. Olyan rutinosan, hogy amit jegyez, úgy, ahogy jegyzi, már nem is iszony. Csak rutin.

Kigúnyolni a nyomorult embereket, odaköpní a szemükbe: nézzétek, milyen ronda állatok vagytok, — nagyon könnyű. Gyarlóságukban is szeretni őket, — már nehezebb. Majd ha Lakatos István megtanulja önmaga ellen fordítani a fölényes és kaján gúnynak azt a fegyverét, amelyet most az emberek szívében forgat: akkor lesz igazi mély költő. Az emberekből, úgy látszik, tökéletesen kiábrándult; miért kíméli önmagát, mire alapítja gögjét? Ha kissé kiábrándult önmagából is, értékben is, művészetben is nyerni fog vele. Megfékeződik kissé nyomasztó verbalizmusa, elmélyül lendülete, megtisztult ízlése. Mert súlyos tévedésben leledzik, ha úgy véli esetleg: versceinek drasztikus izléstelensége tán erotika, vagy éppen realizmus. Egyáltalán nem realizmus. Szabályszerű, és nem is első kézből való naturalizmus.

Lakatos István huszonkét éves; hibái, botlásai nagyrészt a fiatalság hibái és botlásai. Pózai sokszor a hetvenkedő fiatalság pózai. S ne feledjük el: legfogékonyabb esztendőit „a pokol tornácán” élte, ahol „el kell veszni, meg kell fulladni! Nincs remény!” Az ember valóban nem a rokonszenvesebbik arcát mutatta felé. Vértbeli költő, — mondtuk; igazi tehetség. Hanem a maszk könnyen rajta ragad az arcon; a póz könnyen válik természeté. S nagy kár volna, ha Lakatos István áldozataul esnék azoknak a veszélyeknek, amelyeket a tehetsége rejt magában.

Spectator

MIRE MEGJÖNNEK A FECSKÉK. *Balázs Anna* regénye. (Athe-naeum, 1948.)

A regényből a két világháború közötti kor proletáreltének légrévét kapjuk meg, a mozzanatok kapcsolásának eleven színességével. Legsikerültebb lapjai azok, amelyek a gyárakban megindított szervezkedésekről, a fel-emelkedő osztály szenvedéseiről, embertelen körülmények közt véghezvitt vállalkozásairól, a politikai detektívek vallatómódszereiről, a forradalmi mozgalom földalatti korszakáról szólnak. A történet szálai a nyomasztó ostrom-és óvóhelyi élmények után belefutnak az újjáépítés korába. Az események folyamatába egy fiatal lány sorsának rajza, körülményeinek alakulása, belső szemléletmódjának kifejlődése van beállítva, az önéletrajzi elemek hitelességével. Ez a nemes indítású fiatal lány a szegények mellett találja meg helyét, egyre jobban megvilágosodik benne életének értelmeként, hogy érettük dolgozzék s így válik öntudatos tagjává a társadalomnak. A szerző közvetlenül egyszerű elbeszélő modorában az alakok bizonyos melegséggel vannak megrajzolva, az emberábrázolás erőteljességének hiányát azonban nem mindenütt pótolja alakjaival való emberi együttérzése. A megtörtént eseményeknek csupán külső leírása nem alkalmas arra, hogy az emberi sorsokat a maguk teljességében megragadja, hogy az olvasót ezeknek a sorsoknak a közepébe belevigye. Az alakok nem belső lényegük teljes kibontásával vannak jellemezve, magatartásuk megokolását a környezet rajzából kapjuk, mel- lőzve a cselekedeteik mélyén rejlő egyetemes érvényű morális ösztönzések feltárását. Az az írásmód, amely a dolgokat csak a maguk külső tényei- ben adja, nem teszi mélyrehatóan emlékeztetéssé az alakokat; nagyszerű tet- teiknek alatta marad a jellemzés, s a magasabbrendű, hősiességük egy bizonyosfajta érzelmességéből fakadó ideali- zálás emeli fel őket.

— sl —

FORDUL A KERÉK. *Nyckraszov* regénye. — (Új Magyar Könyvkiadó, 1948.)

A szovjetorosz regény középponti

élménye: a felszabadító háború, harc a beözönlő fasiszta hadseregek ellen. A hasonló tartalmú írói vállalkozások többnyire váltakozó értékűek s egy ideig csak a kortársi érdeklődést elégíthetik ki, azokét elsősorban, akik maguk is résztvehettek e küzdelem valamelyik szakaszában, a nagy orosz föld valamelyik körülhatárolt pontján. Nyckraszov regénye azonban túlnő ezeken a kereteken azért is, mert a sorsfordító sztalingrádi csatát írja le, a szovjet nép hadivállalkozásai közül a legnevezetesebbet, amelynek következményei új mederbe terelték a történelmet. A téma tehát önkéntelenül is ösztökélhetné az író, hogy he-roikus pátozzsal vonja be tárgyát és epikus díszbe öltöztesse szereplőit, azokat az egyszerű tiszteket és kato-nákat, akik egy szétzúzott hadosztály töredékeiként, a Volga innenső partjának alig négykilométeres sávján védelmezik Sztalingrád romjait, hogy az-után egy őszi reggelen egyszerre csak futni lassák a szorongató ellenséget, a feketesisakos „fritzeket”. Nyckraszov azonban vérbeli művész: semmit sem sejtett ebből a történelmi pátozzból és semmit sem előlegez abból a dicsfény-ből, amely a sztalingrádi hősokeket az utókorban beragyogja. Nyoma sincs a regényben az ellenkező végtetnek sem: a háború apokaliptikus arányú eltúl-zásának Remarque-féle naturalizmus-sal és eget ostromló káromlással. Az író az igazi epikus szemével nézi a sztalingrádi csatateret, ahol milliók apró hősiességéből és apró tragédiái-ból tevődik össze a történelmi sors-fordulat, amely a város romjai s a csöndes Volga fölött készült az 1943-ik év hosszú őszének égboltja alatt.

Nyckraszovnak ebből a világlátásá-ból következik nemes emberlátása s mély humanizmusa: ugyancsak pro-grammatikus hangsúlyozása nélkül an-nak, hogy ellenség és jóbarát egyfor-mán szenved a háború értelmetlenségétől. A különbség pedig, ami e szen-vedést az egyik fél számára elviselhe-tőbbé teszi, annak az igazságnak a megsejtéséből fakad, hogy a győzelem sohasem hagyja el azokat, akik ott-honukat s az élethez való jogukat vé-delmezik.

(k. b.)

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL

Zemplén György:

Ki vagyok?

Yves Congar:

A teológia új föladatairól

Sík Sándor:

Petőfi

Sík Sándor:

Sigrid Undset

**Newman kardinális, Abraham a Santa Clara,
Szent Ágoston, Szent Bernát írásaiból**

Egyed Zoltán:

Az emberi jogok új csoportja

Rónay György:

Racine

Thurzó Gábor:

**A költő és a megsebzett
(Clemens Brentano)**

Lőrinc Imre:

Szent Ágoston és az antik kultúra

SZERKESZTŐI ÜZENET

Tartalomjegyzékről! Ehhez a számhoz mindazoknak az előfizetőknek, akik 1949 január 1-től június 30-ig előfizetőink voltak, a félévi anyagról betűsoros tartalomjegyzéket csatolunk. Ugyanez a tartalomjegyzék azonban a példányonkénti vásárlóknak is rendelkezésére áll teljesen díjmentesen, ha egy levelezőlapon igénylik. Azok, akik a félévi, összesen 6 Vigilia-példány bekötésére bekötőtáblát rendelnek, amelynek ára 25.— forint, a bekötőtáblával együtt ugyan csak díjmentesen megkapják a tartalomjegyzéket.

JÓKÖNYV SZOLGÁLAT

legújabb besorozott művei:

- Puskin: **Anyegin** ... .. 160 ip.
Puskin örökértékű remeke, Bérczi Károly klasszikus fordításában.
- Goethe: **Iphigenia** ... .. 180 ip.
Goethe legszebb drámai műve, Babics Mihály fordításában.
- Werfel: **Musa Dagh negyven napja** ... .. 680 ip.
Werfel legerőteljesebb alkotása, az örmények szabadságharcának és rendületlen hitének éposza.
- Lewis: **Ben Hur** ... .. 400 ip.
A világhírű, többször is megfilmesített regény új kiadása.
- Lucie Christine **naplója** ... .. 140 ip.
Korunk nagy misztikusának megrázó vallomásai; egy asszony, aki a világban élve lett az életszentség példája.
- Világ Atlasz** ... .. 1680 ip.
Korunk gazdasági és politikai kérdésével foglalkozók számára nélkülözhetetlen útmutató.
- London: **A vadon szava** ... .. 80 ip.
Világhírű regény; történet egy kutyáról, mely visszatalál az erdők szabad és bátor életébe.
- Puskin **válogatott művei** (2 kötetben) ... .. 575 ip.
Emlékiadás, mely tartalmazza Puskin költeményeit és egyéb verses munkáit, valamint elbeszéléseit és prózai munkáit.
- Dienes András: **A Petőfi titok** ... .. 260 ip.
Ez a könyv fellebbenti az utolsó fátylat is Petőfi katonapályájáról és tragikus haláláról, valamint nagy költőnk feltételezhető nyughelyéről.

Dr. Czapik Gyula: **Imakönyv férfiak részére**, zsebalakú Ft. 6.—
Ugyancsak **nők számára** is fenti áron kapható. és 16.—

Gyermek-, ifjúsági ima- és énekeskönyvek
a legnagyobb választékban.

Jézus Szívéhez, Szűzanyához, Szent Józsefhez, Szent Tádéhoz,
Szent Antalhoz **kilencedimák**, valamely szükségben — kaphatók

Korda könyvkereskedésben
BUDAPEST, MIKSZATH-TÉR 4.